

Upor László
T. S. – az első hetven év
Összefoglalás

„...ez nem az én élettörténetem, hanem a főhőse (van tehát főhős, és van történet), másrészt meg semmit sem szopik az ember az ujjából” – fejtegette EP, magyar matematikus – később Kossuth-, Herder- és *satöbbi*-díjas író – első könyve hátsó borítóján 1976-ban.

Tom Stoppard élettörténetének főhőse a Dráma, amely íródik, és amely egészében-folyamatában a Történi Élet megannyi motívumát vissza-, vagy *előtükrozi*. S épp mert ez az ő esetében nem annyira szembeszökő, érdekes (érdekes) Életet és Művet együtt vizsgálni. Mert bár sok szépet és jót kitalál, *mindent* ő sem szopik az ujjából...

Stoppard ki is látszik a műveiből, meg nem is: összetéveszthetetlen, de nem tolakodó – és főleg nem egyféle – az írói énje; olyan, mint azon ritka színészek, akik nem kandikálnak elő maszkjuk mögül, mégis képesek *egyszerre* hatni a szerep és saját személyiségük sugárzásával. Ő viszont sosem egyetlen szerepbe bújik bele, hanem egy egész világot fordít *ki és be*. Ez a ki-forgatás – és hozzá a nézőpont folytonos változtatása – a tárgy stoppardai megközelítésének lényege.

Nem „korszerű” szerző, azaz nem követ és nem alakít trendeket, ellenben folyamatosan alakul, vált: a pálya szakaszolása így egyszerre könnyű és nehéz. Szinte évtizedenként húzhatunk egy határvonalat. 1966 és 1974 között a *Rosencrantz*, a *Salto mortale* és a *Travesztiák* alkot egybefüggő sort; a következő csúcspont *Az igazi* 1982-ben, aztán majd az *Árkádia* 1993-ban – ez egyben az „emlékezés-trilógia” kezdő darabja, amelyet a *Tus* és *A szerelem mint találmány* teljesít ki. A 2002-es grandiózus vállalkozás, az *Utópia*-trilógia megint más irányba indul – felemás sikerrel. És jön a visszakanyarodás, a 2006-os *Rock and roll*.

Csakhogy ezzel aligha írtuk le híven az életművet. A kép – persze – sokkal bonyolultabb, hisz nemcsak számos „kisebb” mű árnyalja, de a kereszt-utalások, a változó, gazdagodó iker- és vándormotívumok áthatolhatatlanul sűrű szövevénye festi igazán hitelesre.

Ezt a különleges motívumrendszert – amely még a legtávolabbi darabokat is szorosan egymáshoz kapcsolja – érdemes a legtüzetesebben vizsgálni működésében, hatásában, fejlődésében. És legkifejlettebb formájában, amikor egy szerencsés pillanatban összetalálkozik az emlékezés-trilógiában „csendben” kidolgozott idő-struktúrával.

„Mondják, az írás, mint a hagyma, újabb és újabb rétegek bomlanak le róla” – variálja a Peer Gynt-i hasonlatot az ifjú EP mása a fent már idézett szövegben, aztán önmaga szavába vág: „Hát nem, az írás olyan, mint a léggömb: újabb és újabb rétegek bomlanak le róla.”

Jelen dolgozattal a céloom Tom Stoppard írásáról újabb és újabb rétegeket lehántani, és bizonyítani: nem pukkan szét a léggömb.